

הפשט וניתוח – בסדר הפשט העור וניתוח האיברים של העולה, היו עשרה נתחים¹²⁴. בנתח של העוקץ נוטל הסכין ומפריד את הריאה מן הכבד, ואצבע הכבד מן הכבד, שאצבע הכבד נשאר עם העוקץ, והיתה קריבה עם העוקץ והכליות¹²⁵. יש מפרשים, שאינו מזיז את אצבע הכבד ממקומה¹²⁶; ויש מפרשים, שאינו מזיז את הכבד ממקומו¹²⁷. הכבד עצמו היה תלוי בנתח של הדופן הימנית¹²⁸.

ברפואה – לפי חז"ל מועיל יותרת הכבד לחולים¹³⁴.

בערכין ובניירות – האומר ערך כבדי עלי, נותן ערך כולו¹³⁵; האומר כבדי נזיר, הרי זה נזיר¹³⁶.

בדין השתלת כבד – ראה ערך השתלת אברים.

פְּהֵן

מעילה – יש דין מעילה ביותרת הכבד, שהרי היא בכלל האימורים, אף על פי שאיננה נקראת חלב¹²⁹.

טומאת מת – כבד מהמת שנימוח, מטמא ברביעית, כי דינו כדם¹³⁰.

שונות

במכירה – בבהמה גסה, מכר את הקנה לא מכר את הכבד; מכר את הכבד לא מכר את הקנה; ובבהמה דקה, מכר את הקנה מכר את הכבד, מכר את הכבד לא מכר את הקנה¹³¹. הקנה הוא הריאה¹³². אכן, כל זה הוא במקום שאין מנהג, אבל מקומות שיש להם מנהגים וכללים ביחס למכירות הללו, הולכים אחר המנהג¹³³.

כמהן מיוחד בדיניו' הן בזכויות, והן בחובות' לעומת לוי וישראל. להלכות המיוחדות לו יש השלכות לגבי נושאים רפואיים, הן כרופא והן כחולה.

בערך זה יידונו כל העניינים הרפואיים הנוגעים לכהן.

ב. רקע היסטורי

כהן/רופא בין העמים – בעולם העתיק היה העיסוק ברפואה חלק בלתי נפרד מעבודת הכהן. רפואת הכהנים היתה נפוצה במצרים ובבבל, וכן ביוון. לעומת

[129] חולין ק"ז א. [130] בכורות נה א, וברש"י שם; רמב"ם טומאת מת ג יד. [131] בבא בתרא פג ב; רמב"ם מכירה כו ט; טושו"ע חו"מ רכ יד. [132] רשב"ם שם; מ"מ שם; טושו"ע שם. וראה תוס' שם ד"ה מכר, שהקנה הוא הריאה עם הלב. [133] מאירי בבא בתרא שם. [134] ראה ע"ז כט א. [135] ערכין כ א; רמב"ם ערכין ב א. [136] נזיר כא ב; רמב"ם נזירות א טו.

רמב"ם מעשה הקרבנות ט ח. וראה עוד בראב"ד ובהגהות הגר"א על תורת כהנים שם; רמב"ן עה"ת ויקרא ט יט. [124] ראה תיאורה המפורט באנציקלופדיה תלמודית, כרך י, ע' הפשט ונתוח, עמ' של ואילך. [125] משנה תמיד ד ג; רמב"ם מעשה הקרבנות ו ז. [126] המפרש תמיד שם; הראב"ד שם, בפ"ב; תפארת ישראל שם. [127] רמב"ם שם. [128] משנה תמיד שם; רמב"ם שם.

זאת, התפתחה בנצרות הקתולית התנגדות עזה לקשר בין רפואה לבין כמורה מפאת סיבות שונות¹.

כהן/רופא ביהדות – על פי התורה, היה לכהן תפקיד בקביעת הטמא והטהור במצבים רפואיים-היגייניים שונים, כגון נגעי אדם², נגעי בגדים³, נגעי בתים⁴, ומצורע⁵. אכן, לא היה זה תפקיד טיפולי, אלא תפקיד דתי-הלכתי, ועל כן אין ההתייחסות אליו בדינים אלו כרופא. יש מי שכתב, שאדרכה ביהדות לא היה מקום לכהנים כרופאים, ויתכן שעל כן נאסר להם להיטמא למתים, כדי להבדילם מתפקידי הכהן בין העמים בהקשר זה⁶.

ביהדות אין כל איסור על קשר בין רבנים ועוסקים בקודש לבין רפואה, ואדרכה תמיד היה קשר הדוק ביניהם⁷, אלא שביחס לכהנים ישנן בעיות הלכתיות מיוחדות⁸.

בתקופת התלמוד היו מגדולי חז"ל,

שהיו כהנים ורופאים, כגון רבי חנינא בן דוסא, ורבי חנינא בן חמא⁹. בימי הביניים היו מספר רבנים-כהנים, שהיו גם רופאים¹⁰.

בתקופות אלו לא היה צורך בנתיחת מתים לצורך לימוד הרפואה, שכן לימוד אנטומיה על גוויות בצורה מסודרת והכרחית לצורך לימוד הרפואה החל רק במאה הי"ח למניינם¹¹, ולכן לא היתה מגבלה על הכהנים לעסוק ברפואה מעשית¹².

ג. פרטי דינים

האם מותר לכהן ללמוד רפואה?

לימוד אנטומיה ופתולוגיה – הבעיה ההלכתית הנוגעת ללימודי הרפואה של כהן היא הצורך ללמוד אנטומיה ופתולוגיה על גוויות, כחלק מהחיוב של לימוד הרפואה. דבר זה נוגע לאיסור על

פרץ הכהן, מחבר 'מערכות אלקים'; במאה הי"ד למניינם – ר' שמואל הכהן אשתרוק, רופאו האישי של השולטן האלג'ירי; במאה הט"ז למניינם – ר' וויטאל כהן ממרסיל, רופא העיר טולון משנת 1440; במאה הט"ז למניינם – ר' יצחק הכהן מסיאנה; ר' יוסף בן יהושע הכהן, מחבר 'עמק הבכא' וידברי הימים, רופאו של הדוכס מגינואה; ר' מנחם משה כהן, רופא הקהילה בקרימונה; ר' אלעזר הכהן מוויטרבו, רופאו של האפיפיור; במאה הי"ז למניינם – ר' קלונימוס אהרן הכהן קנטריני, ועוד כמה רופאים-רבנים ממשפחת קנטריני. כל אלו נמנו בספרים – H.J. Zimmels, *Magicians*, *Theologians and Doctors*, Philipp Feldheim, New York, 1952, p. 178, n. 64; הרפואה והיהדות, עמ' 290 הע' 26. [12] ראה ע' נתוח

[1] ראה הרב י. יעקובוביץ, הרפואה והיהדות עמ' 287-289. [2] ויקרא יג א-מו. [3] ויקרא מז-נט. [4] ויקרא לד-נו. [5] ויקרא יד א-ג. וראה בע' מחלות. [6] Rabbi I. Herzog, *Judaism – Law and Ethics*, London, 1974, pp. 153. [7] ראה ע' רופא. [8] ראה להלן בחלק ג, פרטי דינים. [9] ראה סדר הדורות, ח"ב עמ' פו; הרפואה והיהדות עמ' 290. וראה יומא מט א. [10] ר' אשתרוק הכהן, ר' אליהו הכהן, ר' יצחק הכהן, ר' יצחק כהן קנטריני, ר' טוביה הכהן, מחבר ספר 'מעשה טוביה' (1652-1729), ר' יהושע פרחיה הכהן (נ' 1680), ר' אברהם פרחיה הכהן, רב בסלוניקי (נ' 1728) [11]; במאה הי"ג למניינם – ר' שלמה כהן, רופא במצרים; ר' יוסף אברהם הכהן, רופא בחצר פרדיננד השלישי; דון יהודה בן מונס הכהן, רופא בחצר אלפונסו החכם; ר'

הכהנים להיטמא למתים¹³, שהוא איסור עשה ואיסור לא-תעשה מן התורה¹⁴, ואשר כולל כל טומאה הפורשת מן המת, כגון איבר מן המת¹⁵, דם מן המת¹⁶, כזית בשר מן המת, או עצם כשעורה¹⁷, הן על ידי מגע ומשא, והן על ידי שהייה באוהל מת¹⁸. ובדין חצי שיעור בטומאת כהן – יש הסבורים, שהואיל ואין טומאה בחצי שיעור, אין גם איסור לכהן להיכנס לאוהל, שיש בו פחות משיעור טומאת מת¹⁹; ויש מי שסבור, שגם בזה יש איסור על הכהן²⁰.

הסוגיות ההלכתיות בנידון – להלן הצדדים השונים בהלכה שעל פיהם דנו הפוסקים בשאלה אם מותר לכהן ללמוד את מקצוע הרפואה:

בדין טומאת כהנים בזמן הזה מצינו דעות חלוקות. יש הסבורים, שלשיטת אחד מן הראשונים, היינו הראב"ד בעל ההשגות²¹, אין על הכהנים בזמן הזה איסור להיטמא למת אף מדרבנן, כיוון שהם טמאי מת²², וטהרת מי חטאת אינה נוהגת בזמן הזה, נמצא שאין הכהנים מוסיפים על עצמם ימי טומאה²³.

אכן, רוב הראשונים והאחרונים חולקים על הסבר זה בשיטתו של הראב"ד. יש הסבורים בשיטתו, שאמנם אם הוסיפו הכהנים טומאה על טומאתם, הרי הם פטורים, אלא שמכל מקום אסורים הם להיטמא מדרבנן²⁴, וכן משמע שיטת ראשונים אחרים, שאין איסור מן התורה על כהן טמא להוסיף טומאה על

סי' רלו, ובהשגותיו על הר"ף סוף מכות, ששם כתב כשיטת רוב הראשונים כדלקמן, שכהן אסור מן התורה לחזור ולהיטמא. וכתב בשו"ת חת"ס חיו"ד סוסי' שלח, שהראב"ד חזר בו ממה שכתב בהשגות, אך בנחל אשכול הל' טומאת כהנים סוסי' נד כתב, שמקודם כתב הראב"ד סי' תמים דעים, וההשגות כתב לעת זקנתו. ואמנם בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שסו כתב באמת להיפך, שהראב"ד חזר בו ממה שכתב להחמיר בתמים דעים, והקל בהשגותיו, שהם מאוחרות יותר. וראה בשד"ח מערכת טי"ת כלל מד ד"ה אמנם הגאון וכו'. [23] ראה בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' שמ אות א, שביאר כיצד היא המציאות שכהנים בזמן הזה הם טמאי מתים. וראה בנידון מאמרו של הרב ד. רעוועל, יגדיל תורה, שנה שמינית, קונט' ד. וראה מאמרו של הרב ל.ו. הלפרין, הלכה ורפואה, ד, תשמ"ה, עמ' קצב ואילך, שכתב בשאלה זו מדעתו, ולא הביא החת"ס הנ"ל. [24] משל"מ אבל ג א, ושו"ת רעק"א תניינא סי' יח – בשיטת השגות הראב"ד נזירות ה טו. וראה עוד בשד"ח מערכת טי"ת סוף כלל מד; שו"ת חיי אריה סי' סז.

המת. [13] צימלט עמ' 19. וכן כתבו בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ג סי' קנה; עשה לך רב ח"ג סי' לב. ומה שהעיר בס' הרפואה והיהדות עמ' 290 הע' 27, שניתוחי מתים לא היו ההודמנות היחידה למגעו של הרופא עם גופות מתים, אינו קשה, כי החשש העיקרי נוגע לשלב לימוד הרפואה, ולא לשלב העיסוק ברפואה – ראה להלן בחלק ג, פרטי דינים. [14] ויקרא פרק כא. [15] סוטה כג א; קידושין כט א; ב"מ ל א; רמב"ם גולה ואבדה יא יח, ואבל ג א, וסהמ"צ ל"ת קסו. [16] ראה ע' אברים ורקמות, חלק ב. [17] תוי"כ ר"פ אמור; אהלות ב א-ב; רמב"ם טומאת מת ב יב. על שיעור דם מן המת, שכהן מוזהר עליו – ראה אנציקלופדיה תלמודית, כרך כ, ע' טמאת כהנים, עמ' רסג-ד. [18] תוי"כ ר"פ אמור; שמחות ד כא; רי"ף הל' טומאה; רמב"ם אבל ג א; טוש"ע יו"ד שסט א. [19] רמב"ם אבל ג א; טוש"ע יו"ד שעא א. [20] חות יאיר סי' טו; חלקת יואב חיו"ד סי' ט. [21] שו"ת חקרי לב חאו"ח סי' מד. [22] ראב"ד נזירות ה טו. ויש להעיר כי שיטת הראב"ד הנ"ל בהשגותיו על הרמב"ם, סותרת לשיטתו בספרו תמים דעים

הכהן שלא להיטמא למת, לפי שקדושתו קדושת עולם, ואם נטמא חייב מלקות³⁰. יש אף מהפוסקים שכתבו, שאין לצרף את שיטת הראב"ד אפילו כסניף, ואפילו לספק ספיקא, כי הוא נגד כל הפוסקים³¹; אך רבים מהאחרונים כתבו בנידונים שונים לצרף את שיטת הראב"ד לסניף ולספק-ספיקא³².

רבים מהפוסקים סבורים, שאין אנו בקיאים ביחוסים כהנים בזמן הזה, ועל כן

טומאתו²⁵, ומכל מקום אסור לו להיטמא מדרבנן^{26,27}; ויש הסבורים, שלשיטת הראב"ד אסור לכהנים בזמן הזה להוסיף טומאה על טומאתם מן התורה, אלא שאינם לוקים על כך²⁸.

יתר על כן, רוב הראשונים והאחרונים חולקים על שיטת הראב"ד הזו מכל וכל, וסבורים שכהן שנטמא ופירש מן הטומאה, וחזר ונטמא, חייב מן התורה, ומלקים אותו²⁹, ואף בזמן הזה מוזהר

הרב ל.י. הלפרין, הלכה ורפואה, ד, תשמ"ה, עמ' קצב ואילך, שהביא מחלוקת בהבנת הר"ת, אם דוקא בו ביום יכול להיטמאות, או גם בימים שלאחריו. וראה מאמרו של הרב י.ד. בלייך, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קצט ואילך, שכתב בדעת הר"ת להתיר דווקא באותו יום, אבל ביום אחר הרי הוא מוסיף טומאה על טומאתו, ואסור אפילו בזמן הזה, ולא הביא מכל המחלוקות הנ"ל. וראה עוד בשו"ת פרשת מרדכי חאו"ח סי' ט, ובשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רלג. [29] דגול מרבבה יו"ד סוסי' שעב ד"ה אמר יחזקאל; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' שלח-שלט, וסי' שמ אות א. וכן משמע בחי' רמב"ן מכות כא א, בשיטת הראב"ד, שסובר שכהנים בזמן הזה אין לוקים על הטומאה אבל אסורין. וכן כתב בערוה"ש יו"ד שסט ב – בדעת הר"ת. [30] רמב"ם אבל ג ד; תורת האדם לרמב"ן הוצאת שעוועל עמ' קלה, וחי' הרמב"ן שבועות יז א, מכות כא א, נידה נו א; שו"ת הרשב"א ח"א סי' שכד; מאירי נזיר מב ב, ומכות כא א; ריטב"א שבועות יז א; חי' הר"ן נידה נו א; ס' האשכול ח"ב עמ' 177; רי"ז חוה נכ"ח ח"ד; בי"י יו"ד סי' שעג סוד"ה לכל אלו וכו'; שו"ת שאגת אריה החדשות סי' יא. [31] תשובות הגאונים חמדה גנוזה סי' נה, וראה באוצר הגאונים ברכות עמ' 17; האשכול ריש הל' טומאת כהנים. וראה באנציקלופדיה תלמודית, כרך כ, ע' טמאת כהנים, הע' 13, שכן נראה ברי"ף ורא"ש הל' טומאה, וטושו"ע יו"ד, שהביאו להלכה דיני טומאת כהנים בזמן הזה. [32] משל"מ אבל ג א; דגול מרבבה יו"ד סי'

[25] מאירי נזיר מב ב; רמב"ן מכות כא א; מנ"ח מ' רסג; שיירי קרבן, ירושלמי נזיר ז א ד"ה אכריו; ישועות יעקב או"ח סי' שמג סוסק"ב; שו"ת שאגת אריה החדשות סי' יא. [26] רשי" – אליבא דלח"מ נזירות ה טו; משל"מ אבל ג א; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' שלט. אמנם בחזו"א יו"ד סי' רי אות יג, כתב שדעת רשי" איננה כדעת הראב"ד; ר"ת – הובא בסמ"ג עשין רלא; תורת האדם לרמב"ן הוצאת שעוועל עמ' קלה; רא"ש הל' טומאה סי' ו. וראה בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' שלח-ט, ובמנ"ח מ' רסג סקי"ג ד"ה אבל באמת, שדעת הר"ת כדעת הראב"ד. וראה בחזו"א יו"ד סי' רי סקי"ג; בה"ג – הובא בסמ"ג עשין רלא; שלטי גיבורים שעל הרי"ף בהלכות קטנות, הל' טומאה אות ד; ס' יראים השלם, סי' שיא; סמ"ק, סי' מח. ומה שכתב בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' רטו, שהר"ן בחי' נידה נו א סובר כר"ת, לא משמע כן, עיי"ש. [27] תורת האדם, עמ' קלו; שו"ת הריטב"א ח"א סי' שכד, וסי' תי; האשכול ח"ב עמ' 177; שו"ת הרשב"א ח"א סי' שכד. וראה עוד במקורות שבהע' קודמת. [28] מה שכתבו הפוסקים בשיטות הראשונים הנ"ל, שרק באותו יום אין איסור נוסף לטומאה, אבל לאחר אותו יום לדברי הכל חייב, כי מוסיף ימי טומאה – כתבו בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"א סי' שה-שו, ובשו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' קנא, שבזמן הזה שאין לנו אפר פרה אדומה, אם נטמא פעם אחת, לא חל עליו טומאה מחדש גם בשאר הימים, וממילא בזמן הזה נחשב תמיד כאותו יום, ולכן הוי רק טומאה מדרבנן; וראה מאמרו של

הכהנים בזמן הזה אינם אלא כהני ספק, ודנו בכך ביחס להלכות כהונה שונות³³. מטעם זה יש מי שכתב להתיר לכהנים ללמוד רפואה, אף שמיטמאים למת³⁴.

לדברים של 'וקדשתו', או דברים שבממון כגון פדיון הבן וכיוצא ב, אבל לעניין איסור כהן לישא גרושה, ולעניין הימנעות מטומאה, כולם מודים, שאף כהני חזקה בזמן הזה מוזהרים על כך³⁷.

בשנת 1997 התפרסם מחקר גנטי, שעל פיו ישנם סמנים מיוחדים על הכרומוזום הזכרי (Y), שהם אופייניים ומשותפים לכל הצאצאים מזרע אהרן הכהן. הסמנים הללו נמצאו הן אצל כהנים אשכנזים והן אצל כהנים ספרדים באותה מידה. המחקר נערך על יהודים המוחזקים ככהנים ועל יהודים המוחזקים כאינם כהנים, והוא כלל נחקרים מישראל, אנגליה, קנדה וארה"ב. הערכת החוקרים הללו היא, שכיום ישנם כ-350000 כהנים בעולם, המהווים כ-5%

אכן רוב הפוסקים סבורים, שגם בזמן הזה הכהנים מוחזקים הם, וחלילה להוציא לעז על יחסי כהונה בזמן הזה, וחלילה לעשות בזה איזה ספק, או לצרף דעה זו אפילו לצירוף כלשהו³⁵, ולפיכך יכולים הם לברך כל הברכות הנוגעים לכהנים (נשיאת כפים, פדיון הבן), לפדות בכור וכיו"ב³⁶.

יתר על כן, שאלה זו אם כהנים בזמן הזה יש להם דין מיוחדים לכל דבר, או שמא אינם אלא כהנים מספק, נוגעת רק

צמח צדק חאבדה"ז סי' יא; שאילת יעבץ ח"א סי' קנה; שו"ת בית אפרים חאו"ח סי' ו; חיי אדם שערי צדק פי"ד ס"ד; חזו"א שביעית סי' ה סק"ב; שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' ב; שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' טט. וראה באריכות בפת"ש יו"ד סי' שה סק"ב, וסי' שכב סק"ג, ובשד"ח מערכת כ"ף כלל צב. [35] הרב צבי הכהן שערשעוובסקי, המליץ, שנה תרמ"ד, גליון א. [36] שו"ת כנסת יחזקאל סוסי" נו וסוסי" צו; שו"ת חוט השני סי' יז; שו"ת מהרי"ט ח"א סי' קמט; גליון מהרש"א יו"ד שה ח; ערוה"ש יו"ד שה נה; שו"ת הגרי"א הרצוג חו"ד ח"ב סי' קמו סק"ז. וכן נראה דעת החת"ס חו"ד סי' קמד-קמה, ושם סי' רצא, ושם חאבדה"ז ח"א סי' מא-מב. אך ראה שו"ת חת"ס חו"ד סי' שלו. וראה באריכות במאמרו של הרב ש. אריאלי, נועם, ב, תשי"ט, עמ' נה ואילך. [37] ראה בשד"ח שם. וראה עוד בשאלת ייחוס הכהנים בזמן הזה בתומים סי' טו אות ג; מנ"ח מ' שנו; שו"ת חתן סופר סי' כה. וראה עוד בס' אוצר פדיון הבן, ח"א פי"ז. אמנם ראה בס' עליות אליהו סי' ז, שהגרי"א פדה עצמו אצל מהר"ם רפפורט הכהן, לפי שמשפחת רפפורט מוחזקים למיחסי כהונה. וראה עוד

שעב סק"ב (אמנם ראה בשו"ת חת"ס חו"ד סי' שלה, שהדגול מרבבה חזר בו לאחר משא ומתן עם הגר"נ אדלר); שו"ת חת"ס חו"ד סי' שלח (אמנם בסי' שלט השתמש החת"ס בדעה זו לסי"ס, והעיר בשו"ת אבני נור סי' תסח, ששתי תשובות אלו סותרות. [33] לדוגמא ראה שו"ת אהל יצחק חו"ד סי' לג; שו"ת בית יצחק חו"ד ח"ב סי' קנא; שו"ת חזון נחום סי' קטו; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' רטו; שערים המצויינים בהלכה, סי' רב סק"ו, בקונטרס אחרון; הגר"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חו"ד סוסי' שע. וראה בשו"ת חת"ס חו"ד סי' שלט, ובמנ"ח מ' רסג סק"ג ד"ה אבל באמת וכו', שתמהו על המשל"מ אבל ג א, שכתב שדעת הראב"ד היא יחידאה, בעוד שיש עוד ראשונים הסבורים כמותו, כמבואר לעיל. [34] שו"ת מהרי"ק ח"א סי' קמח-קמט; שו"ת הריב"ש סי' צד; שו"ת מהרי"ו סי' קג; יש"ש ב"ק פ"ה סי' לה; רמ"א או"ח תנו ב; שו"ת מהרש"ם חאבדה"ז סי' רלה; דברי חמודות רפ"ק דבכורות אות ט; שו"ת שבות יעקב ח"א סי' צג; ט"ז יו"ד סי' שכב סק"ה; ש"ך שם סק"ט; מג"א או"ח סי' רא סק"ד; שו"ת מבי"ט ח"א סי' ריט; ישועות יעקב או"ח סי' שמג סק"ב; שו"ת

יש רופאים אחרים, ולא צריך דווקא אותו⁴²; אין היתר פיקוח נפש בלימוד הרפואה, רק בעיסוק ברפואה למי שכבר רופא ובקי⁴³; אין כאן חולה בפנינו, שהלומד רפואה יכול להצילו⁴⁴.

יש מי שרצה להוכיח, שלצורך פרנסה התירו לכהן להיטמא⁴⁵, שכן מותר לכהן להיטמא על ידי יציאה לארץ העמים, בין השאר גם כדי להציל את שדהו מנוכרי⁴⁶.

דעה זו נדחתה, שכן יש הבדל בין הפסד ממון לבין מניעת ריווח⁴⁷, וכן מפני שטומאת ארץ העמים היא מדרבנן, ולא מצינו שהתירו לכהן להיטמא בטומאה דאורייתא לצורך פרנסה⁴⁸.

יש מי שהתיר לכהנים ללמוד רפואה, אם הגופות באותו בית ספר לרפואה הם של גויים⁴⁹.

אכן, עניין זה תלוי במחלוקת הפוסקים. שכן אמנם יש הסבורים שמת עכו"ם אינו מטמא באוהל⁵⁰, אך יש הסבורים, שמת

מכלל הזכרים היהודים³⁸. על פי חישובים שונים הסתבר לחוקרים כי השינוי הייחודי הזה התרחש לפני כ-3000 שנה, וזה תואם להפליא את ימי חייו של אהרן הכהן, שחי לפני כ-3300 שנה³⁹. ממצאים גנטיים שאינם תואמים את התוצאות הללו באדם פלוני יכולים לשלול במידה גבוהה של הסתברות שאדם פלוני הוא כהן; מאידך, נוכחות הסמנים האופייניים תומכת במסורת שאדם פלוני הוא כהן, אך איננה יכולה להוכיח זאת. יש מי שכתב, שגם הבדיקות הגנטיות, אם אמנם יתברר כי אמינות הן, אין לסמוך עליהם באופן החלטתי, אלא רק לצרפם כסניף לדברים אחרים, ועל כן אין להוציא כהנים מחזקתם להקל על סמך בדיקות כאלו⁴⁰.

יש מי שנטה להתיר לכהן ללמוד רפואה מדין פיקוח נפש, שאף על פי שהוא מוזהר מלהיטמא למתים, הרי עיסוקו העתידי ברפואה, מתיר לו את איסור טומאתו⁴¹.

דעה זו נדחתה בגלל מספר נימוקים:

כרך ח, שנת תרי"ד. [46] שמחות ד כה. [47] עורך כרם חמד שם. [48] הרב י.ד. בלייך, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קצט ואילך. אמנם על דחיה זו יש להעיר, שלשיטת פוסקים רבים, אין טומאת כהן בומן הזה אלא מדרבנן, כמבואר לעיל, ו"ל. [49] מלכי בקודש ח"ג עמ' 9, ועמ' 153; הרב ל.י. הלפרין, הלכה ורפואה, ד, תשמ"ה, עמ' קצב ואילך. [50] רמב"ם טומאת מת א יג, ואבל ג ג; יראים השלם סי' שכב; וראה בהג' מיימוניות אבל פ"ג אות ב; נמו"י ב"מ קיד ב; משל"מ אבל ג א; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' שלח; גשר החיים ח"א פ"ו ס"ג. וראה עוד באנציקלופדיה תלמודית כרך יט, ע' טמאה, עמ' תקא. וראה עוד ע' גוי, הע' 206 ואילך.

בנידון במעשה רב, סי' קא. [38] כל בו על אבלות, ח"א עמ' 82, על פי מדרש תהלים פי"ט, והאשכול הל' טומאת כהנים רפנ"ב; הרב י.ד. בלייך, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג עמ' קצט ואילך. [39] Hammer MF, et al, *Nature* 385:32, [39] 1997; ד. רוזנרטן ואח', בד"ד, 9, תשנ"ט, עמ' 29 ואילך. [40] M.G. Thomas, et al, *Nature* [40] 394:138, 1998. [41] שו"ת ציץ אליעזר, חכ"ב סי' נט סק"א. [42] ראה עורך כרם חמד, שנה ח, תרי"ד; הרב מ. הכהן, תורה שבעל פה, ו, תשכ"ד, עמ' עה ואילך. [43] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ג סי' קנה. [44] הרב י.ד. בלייך, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קצט ואילך. [45] ר' יצחק שמואל ריגיו (המכונה יש"ר), כרם חמד

עכו"ם מטמא באוהל⁵¹, ולהלכה כתבו הפוסקים, שנכון להיזהר כשיטה זו⁵². יתר על כן, לדעת מרבית הפוסקים, אף אם אין הגוי מטמא באוהל, הרי הוא מטמא במגע ובמשא⁵³.

יש מי שהתיר לכהן ללמוד רפואה, וכן התיר לכהן להיכנס לבית חולים, על ידי העצה שיענווד על צווארו שרשרת של מתכת שנגעה במת או באוהל מת, מכיוון שחרב הרי הוא כחלל, היינו שכלי שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה כמת עצמו⁵⁴, וכל עוד הוא נושא את התכשיט הטמא על גופו, הרי הוא כמי שנוגע במת, ועל כן אין הוא מוסיף טומאה כשהוא חוזר ונוגע במת אחר⁵⁵. גישה זו מבוססת על ההלכה, שכהן המחובר לטומאה, והוא מחולל ועומד, אינו חייב על טומאה נוספת, הואיל ולא נסתלק מהטומאה הראשונה, וכל הטומאות כאחת הן חשובות, ואינו נחשב כמוסיף טומאה על טומאתו⁵⁶. ואף כי נחלקו הפוסקים, אם מותר לכהן לנגוע לכתחילה בכלי מתכת

שנטמא ממת⁵⁷, אך יש פוסקים שכתבו שנהגו הכהנים להקל בטומאת חרב⁵⁸. אמנם גם בעל העצה עצמו כתב שיראי ה' לא ישתמשו בפתרון זה, כל עוד יכולים הם להימנע מלהזדקק לו⁵⁹.

אכן, רבנים אחרים דחו גישה זו⁶⁰, ובין יתר הנימוקים לדחיה יש לציין את זו: ההלכה שאין איסור תוספת טומאה כל עוד הכהן לא פירש מהטומאה הראשונה, היא דווקא כשהוא מחובר לטומאה שהכהן מוזהר עליה, אבל מכיוון שאין הכהן מוזהר על חרב כחלל, הרי הוא חייב על טומאת מת שני, גם כשהוא מחובר לחרב טמא.

יש מי שהתיר לכהנים ללמוד רפואה על ידי לבישת כפפות⁶¹. היתר זה הוא על סמך השיטות, שחיבור אדם בכלים וכלים במת, אין טומאתם כי אם מדרבנן, כמו חיבורי אדם באדם ואדם במת⁶², ובצירוף צורך במצות רפואה.

[51] תוס' יבמות סא א; סמ"ג עשין רלא; שו"ת מהר"ם בר"ב ד"ק סי' קסט, וראה בשו"ת הרא"ש כלל ל סי' א; מאירי יבמות סא א, בשם אחרוני הרבנים. [52] שו"ת הרא"ש כלל ל סי' א; טושו"ע יו"ד שעב ב. [53] רמב"ם שם; סמ"ק מ' פט; ראבי"ה חולין סי' אלף וקנג; ריטב"א פסחים ט א; ש"ך יו"ד סי' שעב סק"ד. אף שהיראים השלם סי' שכב סבור, שגוי אינו מטמא אף במגע ומשא. וראה בשו"ת הגרי"א הרצוג חו"ד ח"ב סי' קמה, שאין להחשיבו כדעת יחיד בדיון זה, ויש מקום לצרפו לספקות. וראה בכל בו על אבלות, ח"א עמ' 81-84, שאסר אף במת גוי. [54] רמב"ם טומאת מת ה ג. [55] הרב ש. גורן, תורת הרפואה, עמ' 242 ואילך. [56] ראה נזיר מג א; רמב"ם אבל ג ד; חיד' רמב"ן שבועות יז א, ועוד. [57] ראה סיכום הדעות

באנציקלופדיה תלמודית, כרך כ, ע' טמאת כהנים, עמ' רסז. [58] ראה תוס' נזיר נד ב ד"ה ת"ש; רמב"ם אבל ג ב; רמ"א יו"ד שסט. וראה כנ"ל גם בשו"ת הגרי"א הרצוג חו"ד ח"ב סי' קמה. [59] הרב ש. גורן, ס' היובל לרב מ. קירשנבלום, עמ' כט ואילך. וראה במכתבים למערכת, אסיא, עג-עד, תשס"ד, עמ' 3-192 בנידון. [60] הרב י.ד. בלייך, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קצט ואילך; הרב ל.י. הלפרין, הלכה ורפואה, ד, תשמ"ה, עמ' קצב ואילך (הובא גם באסיא, חוב' סט-ע, תשס"ב, עמ' 85 ואילך). שדחה באריכות שיטה זו. וראה גם מאמרו של הרב ב. ברקוביץ, אסיא, סט-ע, תשס"ב, עמ' 106 ואילך. [61] משנת אברהם, מילואים והשמטות לח"ב, עמ' רפג. [62] ראה משל"מ טומאת מת ה ב.

דעה זו נדחתה מכמה טעמים: כהן מיטמא גם בהיסט, ואי אפשר כשחותך בגוף המת שלא יסיט⁶³; אין בעצם לימוד רפואה משום מצווה, ואין בזה כוח לדחות אפילו איסור דרבנן⁶⁴.

אשר על כן, סבורים רוב רובם של הפוסקים, שאסור לכהן ללמוד רפואה⁶⁵, והדבר פשוט וברור כל כך שאסור לכהן להיטמא למת, ומפורסם בכל העולם, שאפילו אם יבואו גדולי עולם ויאמרו להקל, אין שומעים להם⁶⁶. וכן יש מי שאסר לכהן ללמוד רפואה גם בחו"ל, למרות שעורכים את ניתוחי המתים על גופות של גויים, והוא מחשש איסור נגיעה במת גוי⁶⁷.

יחד עם זאת יש מי שכתב, שאמנם

איננו מורה היתר לכהנים ללמוד רפואה, אבל יש לצרף מספר ספיקות ודיני ספק-ספיקא באיסורים, ועל כן יש לצדד בזכותו של כהן שומר תורה ומצוות שלומד רפואה שלא להחתימו בחותמת של עברייני⁶⁸. ועוד יש מי שכתב, שלימוד רפואה לכהן היא שאלה קשה, וודאי לכתחילה לא יכניס את עצמו לזו⁶⁹.

ופשוט, שכל כהן האסור בטומאת מת, הוא שאסור ללמוד רפואה, והוא כולל גם כהן בעל מום⁷⁰; אבל מי שאינו חייב להימנע מטומאה, יכול ללמוד רפואה, כגון כהן חלל⁷¹, ובת כהן⁷².

אכן, אם יכול הכהן ללמוד רפואה בדרך שלא יטמא, כגון שלומדים אנטומיה על מודלים של פלסטיק או בעזרת מחשב,

ח, תרע"ז-ז, עמ' 135, ועמ' 191, ועמ' 256, ועמ' 292; הנ"ל, שנה ט, תרע"ז-ח, עמ' 63, ועמ' 111, ועמ' 177, ועמ' 223, ועמ' 254; הרב ד. רעוועל, יגדיל תורה, שנה ח, תרע"ז-ז, עמ' 85, ועמ' 142. עוד דנו בשאלה אם מותר לכהן ללמוד רפואה – הרב ש. היבנר, הדרום, יד אלול תשכ"א, עמ' 17; מ. הכהן, סיני, נד, תשכ"ד, עמ' מ; הכהן, מחניים, קכג, תשל"ל, עמ' קב. [66] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ג סי' קנה. וראה שם, שדוהא הראיה שהיו מרבותינו הראשונים שהיו כהנים וגם רופאים, כי הם למדו מכוחות עצמם, ולא נטמאו למתים. וראה לעיל בחלק ב, רקע היסטורי. [67] ילקוט יוסף, ח"ז סי' ל ס"ז. [68] שו"ת הגרי"א הרצוג חיו"ד ח"ב סי' קמה. [69] גשר החיים ח"א פ"ו ס"א סק"ד. [70] טושו"ע יו"ד שעג ב; מאירי סנהדרין נא ב. [71] יבמות ק ב; סנהדרין ה ב; רמב"ם איסורי ביאה יט י, ואבל ג יא; טושו"ע יו"ד שעג ב, ואבהע"ז ז כ. ובעניין כהן ממזר – הט"ז אבהע"ז סי' ז סק"ד הסתפק בכך; ובשו"ת עונג יו"ט סי' קכ, ודבר אברהם סי' כו, העלו שממזר אינו כהן. [72] קידושין כט א; סוטה כג א; רמב"ם ע"ז יב

[63] שו"ת הגרי"א הרצוג חיו"ד ח"ב סי' קמה. [64] הרב י.ד. בלייך, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קצט ואילך. יש להעיר כי גישה זו מבוססת על השיטה המבוארת בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ג סי' קנה. אמנם בשו"ת הגרי"א הרצוג שם סבור שעיקר לימוד חכמת הרפואה וודאי שמצווה גדולה היא, ומוכיח משבת פב א. וראה ע' למוד רפואה. [65] נחל אשכול ח"א הקדמה עמ' יא ואילך; שו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' שג; שו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' מז; שו"ת כתב סופר חאו"ח סי' טז; שו"ת מלמד להועיל ח"א סי' לא; משמרת שלום, ח"ב עמ' 46; שו"ת גבול יהודה חיו"ד סי' לא; כל בו על אבלות ח"א עמ' 83-81, אות כב; עשה לך רב ח"ג סי' לב; שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קסד; הרב י.ד. בלייך, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קצט ואילך. וראה באריכות המחלוקת בין ר' יצחק שמואל ריגיו (המכונה יש"ר) בכרם חמד כרך ח, שנת תרי"ד, ור' צבי הכהן שערשעוובסקי בהמליץ שנה תרמ"ד גליון א, שהתירו לכהן ללמוד רפואה, ולעומתם מה שאסרו הרבנים בני דורם – ראה ראה הרב י.א. גולדברג, קובץ יגדיל תורה, שנה

מותר לו ללמוד רפואה, אף שבעתיד, כשיהיה רופא, יתכן שיצטרך לדחות את קדושת כהונתו.⁷³

כהן שלומד רפואה וממשיך להיטמא למתים נגד הדין, אין להעלותו לתורה.⁸²

דיני כהן המיטמא למתים

דיני כהן שהוא רופא, או עובד רפואה

טיפול בחולים שונים – פיקוח נפש דוחה איסור טומאת כהנים⁸³, ובספק פיקוח נפש – יש מי שכתב, שאסור להיטמא⁸⁴, וחלקו עליו האחרונים⁸⁵.

יש מי שכתב, שטומאת כהן מותרת אפילו לצורך חולה שאין בו סכנה.⁸⁶

כהן רופא – מותר לרופא כהן לנתח חולה, ולכרות איברים, ואפילו איברים שהכהן נטמא להם, מדין פיקוח נפש⁸⁷.

נחלקו חז"ל והפוסקים אם כהן ונוזר מוזהרים על הגוסס⁸⁸, היינו שאסור להם לשהות באהל עם גוסס. מכל מקום, לדעת רוב הפוסקים מותר לכהן רופא להיכנס לבית גוסס, כדי לטפל בו, משום

דיני כהן המיטמא למת – כהן המיטמא למתים פסול לעבודה במקדש⁷⁴, ולנשיאת כפים, ולכל מעלות הכהונה⁷⁵, עד שיקבל עליו בבית דין, שלא יטמא עוד למתים⁷⁶, והיינו דווקא אם מועד לכך תדיר, ועושה כן במזיד⁷⁷.

דיני כהן הלומד רפואה – יש מי שכתבו, שכהן הלומד רפואה ומיטמא למתים צריך למחות בידו מלישא כפיו⁷⁸; יש מי שכתב, שיש להחשיכו לשוגג, כי הוא סובר שעוסק בלימוד ויכול לרפאות אחרים, אלא שיש למחות בו⁷⁹; ויש מי שכתב, שלא די בקבלה בלבד, שמקבל על עצמו שלא יטמא למתים, אלא צריך שידור ברבים⁸⁰. ולעומתם יש מי שכתב, שאמנם כהן המיטמא למתים פסול לנשיאת כפים, אך אין עלינו למחות בו,

[80] שו"ת כתב סופר חאו"ח סי' טז. [81] שו"ת ובחרת בחיים סי' לד; שו"ת מלמד להועיל ח"א סי' לא. [82] שו"ת מלמד להועיל ח"א סי' לא. וראה שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ב. [83] תוס' ב"מ קיד ב ד"ה אמר. וראה שו"ת הרדב"ז ח"ו סי' שני אלפים רג; העמק שאלה סי' קסד אות יז; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' קעד סוף ענף א. [84] שו"ת בית יעקב סי' קל. [85] שו"ת חת"ס חיו"ד סי' שלח; הגה' נחלת צבי יו"ד סי' שע. [86] שו"ת צמח צדק (קרוכמל) סי' יג. וראה בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' תסח אות יז, שהתיר טומאה דרבנן לכהן במקום מצווה. [87] שו"ת באר משה ח"ב סי' קיג. [88] ראה ע' נוטה למות, בדיני גוסס.

ג, ואבל ג א; טושו"ע יו"ד שעג ב. [73] שו"ת חת"ס חיו"ד סי' שלח; שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קסד. ויש להעיר, שבס' עשה לך רב ח"ג סי' לב אסר לכהן ללמוד אפילו אם לומדים על גופות העשויות מפלסטיק, כיוון שבעתיד בשעת העיסוק ברפואה עלול לקרות שיצטרך לטפל בגוסס, אך לפי רוב הפוסקים אין על הכהן איסור לטפל בגוסס, כמבואר להלן. [74] בכורות מה ב; רמב"ם ביאת מקדש ו ט. [75] ב"י או"ח סי' קכב; שו"ע או"ח קכח מא. [76] בכורות, רמב"ם ושו"ע שם. [77] באוה"ל קכח מא ד"ה נטמא למת. וראה שם שהשאיר דין זה בצ"ע. [78] שו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' שג. [79] שו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' מז.

ספק-ספיקא של פיקוח נפש⁸⁹, ויש מי
שאסר⁹⁰.

יש מי שכתב, שאם המת נמצא בחדר
אחר, מותר לרופא כהן להמשיך עבודתו
בבית החולים⁹⁸. וטעמו – שאפשר לצרף
כמה סניפים להקל: כהנים בזמננו אינם
מיוחסים; דעת הראב"ד שבזמן הזה
שהכהנים בלאו הכי טמאי מתים אין
איסור מן התורה לחזור ולהיטמא; דעת
הש"ך שבחדר אחר איסור טומאה הוא רק
מדרבנן.

כהן מיטמא למת מצווה⁹⁹. ולכן, אף
שאסור לרופא כהן להיכנס לבית שיש בו
מת, רק כדי לאשר מותו, ואסור להזמינו
לשם כך, אבל אם תימנע קבורת המת
מבלי עדות רופא, שבדק אותו ומצא שהוא
מת, הרי זה מת מצווה שאין לו קוברים,
ומותר לכהן רופא לקבוע את מותו לצורך
קבורתו¹⁰⁰. וכן מותר לכהן לטפל בקבורתו

יש הסבורים, שההיתר נכון דווקא
כשאין שם רופא אחר⁹¹; ויש הסבורים,
שגם אם יש שם רופא אחר, יכול הרופא
הכהן להיכנס לגוסס ולטפל בו, כי לא
מכל אדם זוכה להתרפאות⁹². ואם הכהן
בקי יותר מחבריו הרופאים, פשוט שמותר
לו להיכנס לבית הגוסס, ולטפל בו⁹³. וכן
פשוט, שמותר לרופא כהן לטפל בגוססים
מאותם קרובים שמטמא להם, היינו אמו,
אביו, בנו, בתו, אחיו, אחותו ואשתו⁹⁴,
שכן להלכה נפסק כדעת הסוברים, שלא
רק שמותר לכהן הדיוט להיטמא לקרובים
אלו, אלא אף חייב הוא להיטמא להם⁹⁵.
יש מי שכתב, שאם הגוסס עוד בהכרה,
ומפחד להישאר לבדו, ויש חשש שאם
ישאירוהו לבדו יקרב את מותו מפחדו,
חייב הכהן להישאר עמו בחדר, ואפילו

ע' טמאת כהנים, אות ז. [96] הגרש"ז
אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ד סי'
שלט סק"ד. [97] ובכלל אם כהן מוזהר על
הגוסס הוא מחלוקת – ראה תוס' נזיר מג א ד"ה
ומהכא; טור, מחבר, רמ"א, ב"ח – יו"ד סי' שע;
שי"ך שם סק"ד; שו"ת שבות יעקב ח"א חאו"ח סי'
יג; שו"ת אהל יצחק חיו"ד סי' לז; העמק שאלה
פרי אמור שאילתא קג אות יד; שד"ח מערכת
אבילות כלל קיא; קישו"ע רב א; גשר החיים ח"א
פ"ב סק"ב (ב); שבט מיהודה שער ראשון פי"ג
אות ז ואילך; שו"ת בית דוד סי' קה; שו"ת שבט
הלוי ח"ג סי' קסד; שו"ת ציץ אליעזר ח"ה, ברמת
רחל סי' כח אות ג. וראה באנציקלופדיה
תלמודית, כרך ה, ע' גוסס, עמ' שצ-ח; שם כרך
כ, ע' טמאת כהנים, עמ' רעב-ד. [98] שו"ת
מנחת שלמה, ח"ב סי' צו אות כא. [99] ברכות
יט ב; נזיר יז א; רמב"ם אבל ג ח. [100] שו"ת
חת"ס חיו"ד סוסי' שלח. וראה מאמרו של הרב
מ.ג.ג. למברגר, בשבילי הרפואה, ו, תשמ"ד, עמ'

[89] פת"ש יו"ד סוסי' שע; שו"ת חת"ס חיו"ד
סי' שלח; מהרי"ך חיות, דרכי הוראה סי' א; וראה
עוד בשו"ת תשובות והנהגות, ח"ג סי' שנא.
[90] שו"ת בית יעקב סי' קל. וראה בשו"ת באר
משה ח"ב סי' קיג אות' ב-ג. [91] לימודי השם,
הובא בשד"ח מערכת אבילות כלל קיא; שו"ת
חת"ס שם; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חיו"ד סוסי'
יט; גשר החיים ח"א פ"ב סק"ב (ב). [92] הגה'
נחלת צבי, יו"ד סי' שע; פת"ש יו"ד סי' שע
סק"א; כל בו על אבילות ח"א עמ' 23, סע' כג.
וראה שו"ת צמח צדק הראשון סי' יג. וראה
בשו"ת מחזה אברהם שם, שלא שייך כלל זה
שלא מכל אדם וכו', אלא בענין נדרים, אבל אין
בכוחו להתיר איסורים, שהרי אותו ספק שייך גם
על הרופא הכהן. [93] שו"ת שבט הלוי ח"ג
סי' קסד. [94] ויקרא כא ב-ג; יחזקאל מד כה;
סוטה ג א. [95] רמב"ם אבל ד ו; טושו"ע יו"ד
שעג ג; שו"ת הרשב"א ח"א סי' כו; אור זרוע ח"ב
סי' תכו. וראה באנציקלופדיה תלמודית, כרך כ,

ולפרנסתו¹⁰⁶; ומכל מקום, לכתחילה אל לו להיכנס למקצוע כזה, אם אחר כך יצטרך לעשות מלאכות בזווית¹⁰⁷. אמנם יש מי שכתבו, שאיסור השימוש בתלמיד חכם הוא דווקא שימוש של עבדות, אבל שימוש שרגיל אדם לעשות לחברו דרך גמילות חסדים, אינו בכלל זה, שאם לא כן לא מצינו ידינו ורגלינו לקבל שימוש מבני תורה¹⁰⁸. ויש לומר שהוא-הדין ביחס לכהן.

כהן רב — יש מי שכתבו, שרשאים כהנים לשמש כרבנים בבתי חולים לשם ביקור חולים, ואמירת ויודי עם גוססים¹⁰⁹, ויש מי שאסרו¹¹⁰.

כהן רוקח — רוקח כהן שיושב כל הזמן בחדר סגור בפני הטומאה, מותר לו לעבוד בבית חולים¹¹¹.

כהן בחברת הצלה — אם יש שם רופאים ומטפלים אחרים שאינם כהנים, אסור לכהן לטפל בחולים הנוטים למות; אבל אם אין הם בקיאים כמו הכהן, פשוט

של מת יהודי, במקום שיש חשש שהגויים לא יקברוהו כראוי¹⁰¹, או בכל מקרה שיש חשש לבזיון המת, ואין שם מי שיטפל ב¹⁰².

כהן אח — מותר לכהן לעבוד כאח בבית חולים, אם יש הכרח בדבר לצורך פרנסתו, או לטובת החולים, והיינו דווקא בהתנאות תנאי, שאם ימות מת יהודי, ואפילו אם יהיה שם גוסס יהודי, יוכל לצאת מן הבנין עד שיפנו את המת, אלא אם כן הוא עסוק בטיפול בחולה שיש בו סכנה, או שמדובר בבית חולים, שרוב המאושפזים הם נוכרים¹⁰³; ויש מי שכתבו, שדי אם יתנה שיוכל לצאת החוצה דווקא אם ימות מת באותו חדר שהוא נמצא שם, אבל אם ימות מת בחדר אחר, יוכל להמשיך לטפל בחולים, ובפרט אם יסגור הדלת¹⁰⁴.

אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה¹⁰⁵, אף על פי כן מותר לכהן לשמש כאח, ולעשות כל הדרוש לחולה, מכיוון שמותר לו למחול על כבודו להנאתו

סו-ט; מ"ב שם סקקע"ד; שו"ת יביע אומר, ח"ו חאו"ח סי' כב. [106] נשמת אברהם חאו"ח סי' קכח סק"י. [107] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם שם. וראה בט"ז או"ח סי' קכח סקל"ט; מ"ב שם סקקע"ה. וראה באריכות בערוה"ש או"ח קכח סו-עב. [108] שו"ת בנין ציון ח"א סי' פג; בן איש חי, שנה ב, תצא סק"ב. [109] שו"ת דודאי השדה סי' ק; דרכי חסד, סי' ב ס"ו. [110] שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קמו. [111] האדמו"ר מצאנז, הובאו דבריו בסוף מאמרו של הרב י.ב. ווייס, בשבילי הרפואה, ג-ד, תש"מ, עמ' קלט ואילך. וראה בשו"ת מלמד להועיל ח"ב סי' קלו, בענין פקיד שהוא כהן

מא. [101] שו"ת צמח צדק לובביץ חיו"ד סי' רלח; שד"ח מערכת אבלות כלל קיב. [102] שו"ת הלל אומר חיו"ד סי' רכט. [103] שו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ג ח"ב סי' ריב; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג סי' כז; אח לצרה, עמ' 13; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' רמח. וראה עוד מאמרו של הרב י.ב. ווייס, בשבילי הרפואה, ג-ד, תש"מ, עמ' קלט ואילך. [104] הגרש"ז אויערבאך, והגרי"י נויבירט, הובאו דבריהם בנשמת אברהם חיו"ד סי' שע סק"ב 2; שו"ת ציץ אליעזר חיו"ד סי' ח אות ג. [105] רמ"א או"ח קכח מה. וראה שו"ת כתב סופר חאו"ח סי' טו; שו"ת בנין ציון ח"א סי' צ; ערוה"ש או"ח קכח

שיכול הוא להיכנס לבית החולה המסוכן, ועושה מצווה בכך¹¹².

כהן המבצע הפלות בניגוד להלכה, לא ישא כפיו¹²⁰.

רשלנות של רופא כהן – יש אומרים, שכהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו, אפילו אם עשה תשובה¹¹³; ויש אומרים, שאם עשה תשובה, נושא כפיו^{114,115}.

דיני כהן חולה

צנתר שתן – כהן חולה, שנוקק לצנתר¹²¹, שדרכו נוטף שתן לתוך שקית, או לתוך כלי זכוכית, ואינו מרגיש בעת שהשתן נוטף ממנו, מותר לו לעלות לדוכן, ובלבד שיהיו בגדיו העליונים נקיים, ולא יהיה נודף ממנו ריח רע¹²².

אכן, כהן רופא, שעקב טעותו מת חולה, אם חזר בתשובה, מותר לו לשאת כפיו לכל הדעות, כי נתכווין למצווה¹¹⁶. וכן כהן מוהל שמל תינוק, ועל ידי שגגתו גרם למותו של התינוק, נושא את כפיו¹¹⁷.

עמידה – כהן שהוא חלש או חולה, ואינו יכול לעמוד אלא על ידי סמיכה, לא ישא כפיו¹²³. ויש מי שפסק להקל¹²⁴.

רופא כהן שהפיל עובר, וכן כהן שגרם הפלה לאשה – נושא את כפיו¹¹⁸, אפילו אם ידוע שכלו לו חודשיו¹¹⁹. אבל רופא

ידיו מרתתות – כהן שידיו מרתתות,

בבית חולים. [112] שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קסד. [113] ברכות לב ב; רמב"ם תפילה טו ג; טוש"ע או"ח קבח לה; ט"ז שם סקל"ב; ערוה"ש או"ח קבח נג. וראה תוס' סוטה לט א ד"ה וכי, ותוס' סנהדרין לה ב ד"ה שנאמר. וראה עוד בשו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' עט. אמנם מירושלמי גיטין ה ט משמע שכהן שהרג את הנפש יכול לשאת כפיו, וראה על שיטה זו לעומת הבבלי באור זרוע ח"א סי' קיב וח"ב סי' תיב; ב"י או"ח סי' קבח. [114] שו"ת אור זרוע ח"א סי' קיב (וראה או"ח ח"ב סי' תיב); רמ"א שם, וסיים 'זהכי נהוג' (וראה מה שכתב בדרכי משה שם סק"י); שו"ת לחם רב סי' ג. וראה בס' יחווה דעת ח"ה סי' טז, ובהערה שם. וראה באור שמח תפילה טו ג, בהסבר המחלוקת אם תשובה מועילה שישא כפיו אם לאו. וראה עוד בדין כהן שהרג את הנפש – הרב נ. לאם, הדרום, י, תשי"ט, עמ' 95 ואילך; הרב ד. רוזנטל, כבודה של תורה, ד, תשמ"ח, עמ' צא ואילך; הרב א. זסלנסקי, נועם, י, תשכ"ח, עמ' לג ואילך; נ. רקובר, ספר רפאל, תש"ס, עמ' תקכ ואילך. [115] ובידין כהן שהרג גוי – ראה צידה לדרך פר' משפטים עמ' סט; כף החיים או"ח סי' קבח

סקר"ח; יחווה דעת ח"ב סי' יד; שו"ת ציץ אליעזר חי"ד סי' ס; שם חכ"ב סי' סג סק"ט. [116] לקט הקמח או"ח סי' קבח סקל"ו; מנחת אהרן כלל טז סי' ע; ילקוט יוסף ח"א הל' נשיאת כפים סי"ח. וראה עוד י. יעקובוביץ, המאור, ז, תשט"ז, חוב' ח, עמ' 10; שו"ת שבט הלוי ח"א סי' מג; יחווה דעת ח"ה סי' טז. [117] שו"ת מהר"ם רוטנברג, דפוס פראג סי' א; מרדכי מגילה פ"ג סי' תתיח; הגה' מיימוניות תפילה טו אות א; שו"ע או"ח קבח לו. וראה שו"ת מהרש"ם ח"ה סי' ל. [118] שו"ת הרדב"ז מכתב-יד חאו"ח סי' כב, הובא בשו"ת ציץ אליעזר חי"ג סי' קב סוף אות ה; מג"א סי' קבח סקנ"ג; מ"ב סי' קבח סקקב"ט. [119] רב שו"ע או"ח קבח נ; שעה"צ שם סקק"א. [120] הרב י. גליקמן, נועם, כ, תשל"ח, עמ' קעא. וראה עוד בע' הפלה. [121] urinary catheter. [122] ילקוט יוסף ח"א הל' נשיאת כפים ס"ב. וראה עוד בע' חולה. [123] שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קפו; שו"ת נובי"ק חאו"ח סי' ה; מ"ב סי' קבח סקנ"א. [124] שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' א. וראה עוד בברכ"י שיו"י ברכה או"ח סי' קבח סק"א; שע"ת סי' קבח סקכ"ה. וראה עוד בע' זקן.

ואינו יכול להגביה ידיו, לא ישא כפיו, ומצב כזה מעכב אפילו בדיעבד¹²⁵. ואם יכול להגביה ידיו לזמן קצר, יגביהם בשעת אמירת המילים, ויניחם בשעת הניגון שבין תיבה לתיבה; ואם לא יכול לעשות כן, מכל מקום יעלה לדוכן, ויסמוך ידיו בדבר אחר, אך לא יברך¹²⁶.

יד משותקת — כהן שידו האחת משותקת ואינו יכול להגביהה כלל, יעלה לדוכן עם כהנים אחרים, ישמע הברכה מהכהנים האחרים וימשיך בברכת כהנים¹²⁷.

כהן חולה — במנין מצומצם, ובו כהן שאינו יכול לשאת ידיו מחמת מחלה, עדיף שישאר בבית הכנסת להשלמת המנין, ולא יעלה לדוכן¹²⁸.

תחבושת — כהן שיש לו תחבושת על אצבעו, מותר לו לעלות לדוכן¹²⁹, שכן אין כלל דין חציצה בתחבושת לצורך נשיאת כפיים, "ומעשים בכל יום שגם כהן שיש על ידו תחבושת עולה לדוכן ומברך ברכת כהנים, ואין פוצה פה"¹³⁰. ויש מי שכתב, שאם התחבושת היא בגודל ג' על ג', הרי היא חוצצת ופוסלת¹³¹.

שינויי קול — כהן צרוד שאינו יכול לדבר אלא בלחש, לא ישא כפיו¹³². וכן כהן שעבר ניתוח בגרונו, ועקב כך מדבר בלחש, או בקול משונה, לא ישא כפיו¹³³.

סומא — כהן סומא, אפילו באחת מעיניו, לא ישא כפיו; ואם היה דש בעירו, היינו ששהה בעיר יותר משלושים יום — מותר, ואפילו אם הוא סומא בשתי עיניו¹³⁴. ויש מי שכתב, שדווקא אם עיוורונו ניכר באופן חיצוני, אבל אם עיניו נראות כרגיל, מותר בכל מקרה, ואפילו אם אינו דש בעירו¹³⁵. אכן כיום כל זה איננו נוהג, מכיוון שהכהנים משלשלים טליתותיהם על פניהם¹³⁶.

חולה מעיים — כהן שהוא חולה מעיים, לא ישא כפיו¹³⁷.

משותק ברגליו — יש מי שכתב, שכהן משותק ברגליו, ואיננו יכול להסיר מנעליו, יעלה לדוכן עם בתי שוקיים המחוברים למכנסיים, שאין בהם רצועות, ושהם מיוחדים לו לעליה לדוכן¹³⁸.

אכל ביום צום — כהן שהיה חולה, ואכל ביום תענית, לא יעלה לדוכן

ולעלות לדוכן. [131] ס' יסודי ישורון ח"ב עמ' מט. ובענין כהן שנקטעה ידו — ראה ע' גדם. [132] מ"ב ס' קבח סקנ"ג. [133] שו"ת חמדת צבי ח"ד ס' טו. [134] מגילה כד ב; רמב"ם תפילה טו ב; טוש"ע קבח ל. [135] ביאה"ל שם. [136] נשמת אברהם ס' קבח סק"ה. והוא על פי המבואר בשו"ע או"ח קבח לא. וראה ע' עזר. [137] פר"ח או"ח קבח ל. וראה במ"ב שם סקקי"א, ובשעה"צ סקפ"ו. [138] שו"ת מנחת יצחק ח"י ס' יא. על פי חיי אדם לג' י, ומ"ב ס'

[125] שו"נובי"ק האו"ח ס' ה; מ"ב ס' קבח סקנ"ב. [126] שו"ת כתב סופר האו"ח ס' יג. [127] שו"ת אבני נזר ח"א האו"ח ס' לא; שו"ת משיב בהלכה, ח"ב ס' י, בשם הגרי"ש אלישיב. [128] הגר"א וולדינברג, בהסכמתו לס' משיב בהלכה, ח"א. [129] שערים מצויינים בהלכה ס' קסק"ה, בשם שו"ת בית ישראל ס' יז. [130] שו"ת יביע אומר, ח"ח האו"ח ס' יג. וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים, ח"א ס' צד אות ב, שכהן שיש לו רטיה על אצבע יכול ליטול ידיו

במנחה¹³⁹; ואם אין שם כהן אחר, או שיש רק כהן אחד נוסף, יכול לעלות לדוכן¹⁴⁰.

אישפוז בבית חולים – כהן חולה, אפילו במחלה שאין בה סכנה, מותר לו להתאשפז בבית חולים שרוב המאושפזים הם גויים, אף שלא ימלט שלא יהא מת בבנין¹⁴¹. ואם הוא בבית חולים, שרוב המאושפזים הם יהודים – יש הסבורים, שאם מדובר בחולי שאין בו סכנה, וגם לא יגיע לידי סכנה, אסור לו להתאשפז בבית חולים כזה¹⁴²; יש מי שהתיר¹⁴³; ויש מי שכתב, שאם אינו יכול לקבל טיפול מתאים אלא באשפוז, ובעת כניסתו לבית החולים אין שם מת, יש להקל¹⁴⁴; ואם יש חשש סכנה, מותר לכהן להתאשפז בבית חולים, אפילו בזמן שהטומאה נמצאת כבר, ואפילו ברוב חולים יהודים¹⁴⁵.

בכל מקרה שהכהן מאושפז בבית חולים, עליו להקפיד, עד כמה שאפשר, שדלת חדרו תהיה סגורה, ולא יפתח את הדלת אלא לצורך, ואין לו לצאת מחדרו

שלא לצורך, אבל מותר לו לצאת לצורך בדיקות וטיפולים, וכן מותר לו לצאת לבית הכנסת לתפילה בציבור¹⁴⁶. ואם יצא לבית הכנסת בהיתר, ואחר כך נודע לו שיש שם מת, עליו להיכנס לחדר סמוך ולסגור הדלת, עד שיעבירו את הטומאה¹⁴⁷, שכן דלת מהווה חציצה גמורה בפני הטומאה, גם כאשר יש לדלת צירי מתכת¹⁴⁸, ולכן כהן שנמצא בבית שיש בו מת, צריך לסגור עצמו בחדרו, ואל יצא החוצה, כי בכך יפגע בדין סוף טומאה לצאת¹⁴⁹.

מותר לגדול להביא כהן קטן שהוא חולה לפתח בית החולים, ומשם עדיף שיקחהו נוכרי, או קטן אחר, ויכניסוהו לבית החולים; ואם אי אפשר בכך, יכול גם ישראל גדול להכניסו לבית החולים; אבל אסור לאביו ואחיו הכהנים המבוגרים להכניסו לבית החולים, אלא אם יש חשש סכנה, שאז הכל מותר¹⁵⁰.

בית שיש בו שלד – חולה כהן,

קבח סקי"ז. [139] מחזיק ברכה בקונט' אחרון או"ח סי' קבט סק"א; הגרי"מ טוקצינסקי, לוח ארץ ישראל, ג' בתשרי. [140] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חאו"ח סוסי' תקנט. [141] שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג סי' כו; שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רלג; ר' מאיר אריק, וילקט יוסף, שנה י"ד, סי' עד; שו"ת שרידי אש ח"ב סי' קלד; שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' כו; שערים המצויינים בהלכה סי' רב סק"ו; שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' כ אות ב; שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תתעח. [142] שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' כו; שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קמו; שם ח"ו סי' רה וסי' רו; שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תרעז; נשמת אברהם חיו"ד סי' שעב סק"א. וראה מאמרו של הרב ל"ג. הלפרין, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קלט ואילך, ושם

עמ' קסו ואילך. [143] שו"ת ציץ אליעזר חט"ז סי' לג. [144] שערים המצויינים בהלכה סי' רב סק"ו. וראה בפת"ש יו"ד סי' שעב סק"ד, וביד אברהם יו"ד שם, שאם בשעת כניסתו לבית היה בהיתר, היינו שלא היה שם מת, ואחר כך מת שם מת, לא נחשבת השהייה כמעשה, עיי"ש לענין גדול כבוד הבריות. [145] שו"ת תשובות והנהגות, שם; נשמת אברהם שם. [146] שו"ת ציץ אליעזר חט"ז סי' לג; נשמת אברהם שם, בשם הגרא"י וולדינברג, ובשם הגרש"ז אויערבאך. [147] הגרש"ז אויערבאך, שם. [148] כמבואר בש"ך יו"ד סי' שעא סקט"ו, ובשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' צג, ובשו"ת נובי"ק חיו"ד סי' צד, ובחזו"א יו"ד סי' רי אות א. [149] שו"ת שבט הלוי, ח"ח סי' רנח אות א. [150] הגר"ח"פ שיינברג, מוריה, אלול, תשמ"ד, עמ' 60.

שצריך ללכת לבית רופא שיש לו שלד של מת יהודי, אין להתיר לו להיכנס לבית זה¹⁵¹; ואם יש להניח שהשלד הוא של גוי, יש מי שהתיר כניסת החולה לבית זה¹⁵², ויש מי שאסר¹⁵³.

איברים כרותים — כהן שנחתכה רגלו, אסור לו להחזיקם אצלו כדי להראות מה נעשה בו, למען יכמרו רחמים עליו, כי גם איבר מן החי של עצמו מטמא¹⁵⁴; ואם אין האיבר שלם, רשאי ליגע בו, ואין בו איסור טומאה¹⁵⁵.

חיבור איבר שנקטע לכהן — ראה ערך אברים ורקמות.

ניתוח — מותר לנתח כהן, אפילו לצורך מחלה שאין בה סכנה, ואף על פי שכתוצאה מן הניתוח יהיה בעל מום¹⁵⁶; וכן מותר בזמן הזה לקצץ אצבעות הכהן כשיש צורך בכך, כגון שיש לו אצבע יתירה, אף שעושהו בעל מום¹⁵⁷. אמנם יש מי שכתב להתיר דווקא על ידי רופא

נוכרי¹⁵⁸.
ביקור חולים — בדין ביקור חולים של כהן אצל חולה המאושפז בבית חולים, שאין בו סידורים מתאימים לבודד את הטומאה¹⁵⁹, יש מי שכתב, שאין להתיר לכהן כלל ביקור חולים בבית חולים, כי נשתנו כיום בתי החולים שלנו, וכמעט אי אפשר שלא יימצאו שם איברי מת¹⁶⁰; יש מי שסבור, שאם רוב החולים המאושפזים הם נוכרים, ואם הוא צורך גדול, כגון לבקר את אביו או את בנו, משום צער הגדול, או אשתו, או קרובי משפחת אשתו, משום שלום בית, מותר לו לבקר אותם, אבל יברר עד כמה שאפשר, אם יש באותה שעה מת יהודי¹⁶¹, וכשרוב החולים הם נוכרים, גם אם בית החולים נמצא בשכונה של יהודים — מותר¹⁶²; אבל בבית חולים, שרוב המאושפזים הם יהודים, אסור לכהן לבקר חולים המאושפזים שם¹⁶³, אלא אם כן יש בזה צורך גדול ואמיתי, ולזמן קצר בלבד, אבל סתם ביקור חולים בבית חולים אסור,

מהדו"ק ח"ג סי' טז. [158] שו"ת שואל ומשיב שם. [159] בענין פתרונות לבעיית טומאת כהנים בבתי חולים — ראה ע' בית חולים. [160] שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קמו; שם ח"ו סי' רה, וסי' רו, וסי' רי; שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' כז; שו"ת מנחת שלמה, ח"ב סי' צו אות כא. [161] שו"ת שרידי אש ח"ב סי' קלד; שו"ת אגרות משה חו"ד ח"א סי' רמח; שם ח"ב סי' קסו; שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סי' כ אות ב. ואף מה שהתירו ביקור חולים של כהן בבית חולים בשו"ת תשורת ש"י ח"א סי' תקנט, ובשו"ת טוטו"ד מהדו"ג ח"ב סי' ריב, משמע שמדובר בבית חולים, שרוב המאושפזים הם נוכרים. [162] שערים המצויינים בהלכה, סי' רב סק"ו, ובקונטרס אחרון שם. [163] שערים המצויינים

[151] שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קלד. [152] שו"ת שרידי אש ח"ב סי' קלד. וראה עוד בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שסו. [153] שו"ת מנחת יצחק שם. בדין טומאת שלד המת — ראה חו"א יו"ד סי' קיד. וראה בשו"ת יד רמה חו"ד סי' קכט, ובשו"ת הר צבי חו"ד סי' רפג — בענין בית-ספר שמחזיקים שם גולגולת של מת. וראה בשו"ת לב אריה ח"א סי' טו, בענין פרופסור גוי חנוט באולם המרכזי של אוניברסיטת לונדון, אשר נמצא בתוך כלוב זכוכית, אם יכולים סטודנטים יהודים-כהנים לעבור דרך אולם זה לחדרי הרצאות או לספרייה וכיו"ב. [154] שו"ת נובי"ת חו"ד סי' רט. [155] הר אבל, ריש ענף יח. [156] שו"ת חבלים בנעימים ח"ה סי' כג. [157] ב"י אבה"ע"ז סי' ו; שו"ת שואל ומשיב

ובעיקר אסור לבקר באגף היולדות, ששם מצויים נפלים בשכיחות רבה¹⁶⁴; ואם אין מי שיאכיל את הפג המאושפז במחלקת פגים, כגון שהאחיות בשביתה, פשוט שמותר לאב הכהן לשהות שם כדי להאכיל את הפג, אך אל ישהה יותר מהנחוץ¹⁶⁵; ויש מי שכתב, שכשאין נחיצות מיוחדת לכהן להיכנס לבית החולים, וגם אם הוא לצורך ביקור חולים, שאין בביקור זה משום משמעות מיוחדת להקל על מצב החולה, אין לכהן להיכנס לשם; אם יש צורך בביקורו, שעל ידי זה יש משמעות להקלת מצבו של החולה, יש לעשות שאלת חכם; ואם צריך לבקר חולה מסוכן, והחולה מעוניין בביקורו, או שעל ידי ביקורו יועיל לחולה, אין חשש¹⁶⁶; ויש מי שכתב לצרף ספקות שונים¹⁶⁷, ואם אי אפשר לברר אם יש באותה עת מת יהודי, מותר לו לבקר חולה¹⁶⁸. יש מי שכתב, שבשעת הצורך יכולים כהנים לסמוך על בתי חולים בישראל שתולים

ובעיקר אסור לבקר באגף היולדות, ששם מצויים נפלים בשכיחות רבה¹⁶⁴; ואם אין מי שיאכיל את הפג המאושפז במחלקת פגים, כגון שהאחיות בשביתה, פשוט שמותר לאב הכהן לשהות שם כדי להאכיל את הפג, אך אל ישהה יותר מהנחוץ¹⁶⁵; ויש מי שכתב, שכשאין נחיצות מיוחדת לכהן להיכנס לבית החולים, וגם אם הוא לצורך ביקור חולים, שאין בביקור זה משום משמעות מיוחדת להקל על מצב החולה, אין לכהן להיכנס לשם; אם יש צורך בביקורו, שעל ידי זה יש משמעות להקלת מצבו של החולה, יש לעשות שאלת חכם; ואם צריך לבקר חולה מסוכן, והחולה מעוניין בביקורו, או שעל ידי ביקורו יועיל לחולה, אין חשש¹⁶⁶; ויש מי שכתב לצרף ספקות שונים¹⁶⁷, ואם אי אפשר לברר אם יש באותה עת מת יהודי, מותר לו לבקר חולה¹⁶⁸. יש מי שכתב, שבשעת הצורך יכולים כהנים לסמוך על בתי חולים בישראל שתולים

טומאה לקרובים — אסור לכהן להיטמא לקרובו המת, כשגופו של מת זה חסר, בין שנחסר בשעת מיתה, ובין שנחסר לאחר המיתה, ואפילו מונח החלק החסר ליד המת¹⁷¹. ובעניין שיעור החיסרון — יש מי שכתבו, שאפילו חסר מהמת כלשהו אסור לכהן להיטמא לו¹⁷²; ויש מי שכתב, שצריך חיסרון איבר, או חיסרון ניכר¹⁷³; ואם נחסר מגופו בחייו, חלוקים הפוסקים אם גם אז אסור לכהן להיטמא לו אם לאו¹⁷⁴. יש הסבורים, שדווקא כשהחיסרון הוא מבחוץ, לא יטמא לו הכהן, אבל חיסרון איבר מבפנים, בין אם נחסר האיבר הפנימי מחיים, ובין

בהלכה, שם. [164] שו"ת שבט הלוי ח"ב סוסי" רה; שם ח"ה סי' קפד. [165] תורת היולדות פנ"ז הע' ג. [166] הרב ל"ג. הלפרין, הלכה ורפואה, ג, תשמ"ג, עמ' קסו ואילך. [167] יש להעמיד חולים על חזקתם שהם חיים; יש לסמוך על הסבורים שסוף טומאה לצאת היא מדרבנן; יש הסבורים שטומאה העוברת מחדר לחדר היא רק מדרבנן; כהני חזקה בימינו; שיטת הראב"ד שאין איסור תורה להוסיף על הטומאה ועוד. [168] הגרש"ז אויערבאך, הובא בנשמת אברהם חיו"ד סי' שלה סק"ד. וראה בנשמת אברהם שם, ובאריכות במאמרו של הרב ל"ג. הלפרין, הלכה ורפואה, שם — דיון בקושיא שספק טומאה ברה"ר טהור, ולמה יהא לכהן אסור להיכנס לבית חולים. [169] ס' ועלהו לא יבול, ח"א, עמ' סא-סג, ושם ח"ב עמ' קמה-קמו ועמ' רעב-רעג. [170] שו"ת מנחת יצחק, ליקוטי תשובות סי' קכט אות ג. וראה עוד מאמרו של

הרב ש. כהן-דורס, תחומין, יט, תשנ"ט, עמ' 327 ואילך. [171] נזיר מד א; רמב"ם אבל ב טו; תורת האדם לרמב"ן הוצאת שעוועל, עמ' קמא; טושו"ע יו"ד שעג ט; ש"ך שם סק"ד; גשר החיים ח"א פ"ו אות ה סק"ב. וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קסא אות א, ובאנציקלופדיה תלמודית, כרך כ, ע' טמאת כהנים, אות יא, בשיטות הפוסקים בדיון זה. [172] טושו"ע שם. [173] רדב"ז הל' אבל ב טו. וראה שו"ת הרדב"ז ח"ו, סי' שני אלפים רעב; חזו"א אהלות סי' כב סקל"ה, ושם יו"ד רי טו; שו"ת שבט הלוי שם אות ג. [174] ראה תורת האדם לרמב"ן הוצאת שעוועל, עמ' קמא; בי"י יו"ד סוסי' שעג; טושו"ע יו"ד שעג ט; שו"ת הרדב"ז ח"ו סי' שני אלפים רעב; משכנות יעקב יו"ד סי' עד; חכמת אדם קט ז; גשר החיים ח"א פ"ו אות ה סק"ב; חזו"א חיו"ד סי' רי סקט"ו, ואהלות סי' כב סקל"ה; כל בו על אבלות ח"א עמ' 69; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי'

אם נחסר בניתוח לאחר המוות, אינו חיסרון לדין טומאת כהן, ויכול הכהן להיטמא לקרובו, שחסר לו מאיבריו הפנימיים¹⁷⁵; ויש מי שכתב, שאין הבדל בין אם החיסרון הוא מבחוץ, או אפילו אם חסר אחד מהאיברים הפנימיים¹⁷⁶. ואפילו תפרו את האיבר החסר עם הגוף לאחר מותו, אין זה חיבור והרי הוא חסר, ואין הכהן מיטמא לו¹⁷⁷. וחיסרון דם אינו נקרא חיסרון¹⁷⁸.

כניסת אשת כהן מעוברת לבית חולים – ראה ערך הריון.

דיני כהן בעל מום^{179,180}

סוגי מומים – ישנם מומים קבועים, שהרושם שלהם נשאר לעולם, וישנם מומים עוברים, שהם לשעתם, אבל מתרפאים לחלוטין¹⁸¹.

אין פוסל באדם אלא מומים שבגלוי, אבל מומים שבחלל הגוף, אף על פי שנעשה טריפה, עבודתו כשרה¹⁸².

מומים בכהן ובבהמה – שלושה מיני מומים הם¹⁸³: יש מומים, שאם הם בכהן, הם פוסלים אותו לעבודה, ואם הם בבהמה, הם פוסלים אותה להקרבה, ומניינם הוא חמישים¹⁸⁴; יש מומים, שפוסלים רק את הכהן לעבודה, אבל כשהם בבהמה, אין היא נפסלת להקרבה, ומניינם תשעים¹⁸⁵; ויש מומים, שאינם פוסלים לא את הכהן, ולא את הבהמה, אלא משום מראית עין, ומניינם שניים¹⁸⁶.

קדושת כהן – המצווה לקדש כהן, לכבדו, ולהקדימו לכל דבר שבקדושה¹⁸⁷, חלה גם על כהן בעל מום¹⁸⁸.

נשיאת כפיים – כהן בעל מום כשר מעיקר הדין לנשיאת כפיים¹⁸⁹, אלא שחז"ל

מום בכהן הוא פסול בכהונה או רק דין. [181] ראה בכורות לו ב; רמב"ם ביאת המקדש ו ד; רמב"ן עה"ת שמות כא כד. [182] רמב"ם שם ו ז. [183] רמב"ם שם ו ה. [184] רמב"ם שם ז א. וראה ברמב"ן עה"ת ויקרא כא יח. [185] רמב"ם שם ח א. [186] רמב"ם שם ח יז. [187] ספרא ויקרא כא ח; גיטין נט ב; רמב"ם סהמ"צ מ' עשה לב; רמב"ם כלי המקדש ד ב; רמ"א או"ח קכח מה. וראה במשך חכמה ויקרא כא ח; תו"ת שם. [188] ספרא שם; רמב"ם סהמ"צ שם; ס' החינוך מ' רסט. וראה במנ"ח שם; פרמ"ג או"ח סי' קלה במשב"ז סק"א; שו"ת דובב מישרים ח"ג סי' ז. [189] ספרי דברים כא ה. וראה בתענית כז א, ובתוס' שם ד"ה אי. וראה עוד בערוה"ש או"ח קכח מד. וראה ט"ז או"ח סי' קכח סקכ"ז, שהקשה מדעתו למה לא יהיה כהן בעל מום פסול לנשיאת כפיים, והיא קושיית הגמ' תענית כז א. וכבר העירו על

מח; שו"ת שבט הלוי שם אות ב. [175] שו"ת אגרות משה חו"ד ח"א סי' רנא; שם ח"ב סי' קסה; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' מח; ילקוט יוסף, ח"ז סי' ל ס"ג. וכן משמע משו"ת מהר"ם שיק חו"ד סי' שנט. [176] שו"ת שבט הלוי שם אות ד; שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קכא; שמירת שבת כהלכתה פס"ד סי' י. וכן משמע מדברי שאול יו"ד סי' שעג סק"ט, ומחזו"א אהלות סי' כב סקל"ה. [177] רדב"ז על הרמב"ם, אבל ב טו. [178] שו"ת מהר"ם שיק חו"ד סי' שנט; שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קסא; שו"ת תשובות והנהגות, ח"ג סי' שמט; שו"ת אבן ישראל ח"ז סי' מה. [179] ביחס למומים ספציפיים בכהן – ראה בערכים אחרים באנציקלופדיה זו, על מומים ספציפיים. [180] ראה במפענח צפונות פ"ו סי' טו, שכהן בעל מום יש עליו שם כהן ושם זרות, והיכא דפסול זר, פסול בעל מום, והיכא דבעי כהן – כשר. וכן חקירה אם חסרון בעל

הטלית לידיו¹⁹⁶, וכן לא מועיל אם מנהג המקום הוא שאין הכהנים מכסים פניהם בטלית, אלא שהוא רוצה לכסות, או שהקהל מכסה ולא הכהנים¹⁹⁷. וכן לא מועיל המנהג לכסות בטלית במום שהוא ניכר גם תחת הכיסוי בטלית¹⁹⁸.

כהן שנקטעו שתי ידיו לא יעלה לדוכן כלל¹⁹⁹. ואם נקטעה רק ידו האחת — יש אומרים, שיכול לעלות לדוכן, אך ישא כפיו בלא ברכה²⁰⁰. ודין זה הוא דווקא אם הוא דש בעירו, אך אם איננו דש בעירו, לא יעלה לדוכן כלל, ואפילו במקום שמכסים ידיהם ופניהם בטלית, כי זה מום ניכר גם מתחת לטלית²⁰¹. ואם נקטע רק חלק מהאצבע, יכול לשאת כפיו²⁰².

עבודה במקדש — כהן בעל מום פסול לעבוד עבודה במקדש²⁰³, וזהו אחד משס"ה הלאווים שבתורה²⁰⁴,²⁰⁵

בצדיקים, עיי"ש. [204] סהמ"צ ל"ת ע; סמ"ג לאוין שח; ס' חינוך, מ' רעה. אבל לוי בעל מום אינו נפסל לעבודות שלו, היינו להיות שוער או משורר — ספרי, דברים יח א; חולין כד א; רמב"ם כלי המקדש ג ח. [205] בעלי מומים שאינם כהנים נידונו ביחס להלכות שונות: לעניין ש"ץ, אם מותר למנותו כשהוא בעל מום — ראה מג"א סי' נג סק"ח; שו"ע הרב או"ח נג ח; שו"ת ארץ טובה סי' כה; ערוה"ש או"ח נג ט; לעניין דיין בעל מום — בדיני נפשות וקנסות הוא פסול, ואף אם נעשה בעל מום אחרי שנתמנה לסנהדרין — סנהדרין לו ב; רמב"ם סנהדרין ב ו; מנ"ח מ' תצא; ובדיני ממונות, אם נעשה בעל מום אחרי שנסמך, הרי הוא כשר — קצוה"ח סי' ז סק"א-ב; מנ"ח שם. וראה שו"ת קול מבשר ח"א סי' יב; לעניין יוצא למלחמת הרשות, אין מחוסר איבר יוצא — ספרי, דברים כ א; רש"י עה"פ שם. וראה במנ"ח סוף מ' תקנו, שתמה מדוע השמיט הרמב"ם דין זה; בעניין מומי אשה — ראה ע'

פסלו מי שיש לו מום שבגלוי, מחשש שהעם יסתכלו בהם, ויסיחו דעתם מהברכה¹⁹⁰.

כהן שיש לו מום בפניו, או בידיו, או ברגליו, כגון שהיו אצבעותיו עקומות, או עקושות, או שהיו ידיו בוהקניות, לא ישא כפיו, מפני שהעם מסתכלים בו¹⁹¹, וטוב שיצא החוצה בעת ברכת כהנים¹⁹². ואם היה דש בעירו, דהיינו שהם רגילים בו, ומכירים הכל שיש בו אותו מום, ישא כפיו¹⁹³. יש מי שכתב, שדווקא בסומא מועיל כשהוא דש בעירו, אבל בידיו בוהקניות וכד' לא מועיל, משום שזה שינוי גדול¹⁹⁴. ואם מנהג המקום שהכהנים מכסים פניהם וידיהם בטלית בשעת הברכה, אפילו אם יש בפניו ובידיו כמה מומים, ולא היה דש בעירו, עולה לדוכן ונושא כפיו¹⁹⁵, ודווקא אם היו בפנים הטלית, אבל אם הם מבחוץ, לא מועיל

כך בנתיב חיים על שו"ע שם; הגה' מהר"ץ חיות, תענית שם. [190] מגילה כד ב. וראה בתורת דברים פכ"א אות מא; שו"ת חמדת צבי ח"ד סי' ט סק"ב; אנציקלופדיה תלמודית, כרך ד, ע' בעל מום (א), עמ' קיט, הע' 98. [191] מגילה כד ב; רמב"ם תפילה טו ב; טושו"ע או"ח קכח ל. [192] ביאור"ל שם, כהכרעה במחלוקת האחרונים בנידון, עיי"ש. [193] טושו"ע או"ח שם; מ"ב שם סקק"א. [194] לח"מ תפילה שם. [195] כס"מ תפילה טו ב; ב"י או"ח סי' קכח; שו"ע או"ח קכח לא. [196] רמ"א שם. [197] מ"ב שם סקק"ד-קטו. [198] שו"ת הרדב"ז סי' ב' אלפים קיז. [199] פרמ"ג או"ח סי' קלא בא"א סקכ"א. [200] שו"ת אבני נזר חאו"ח סי' לא. [201] הליכות שלמה, פ"י ס"ו. [202] שם פ"י הע' י. [203] ויקרא כא יז-יח; רמב"ם ביאת מקדש ו א; ס' חינוך מ' רעה-רעו. וראה במשך חכמה, שם, בטעם הדבר שכהן בעל מום פסול, אף אם הוא כשר בכשרים וצדיק

בין אם הכהן היה תם ונעשה בעל מום, ובין אם הוא נולד בעל מום, הרי הוא פסול לעבוד במקדש²⁰⁶.

ואפילו אם עבד בשוגג עבודתו פסולה²¹⁸. והיינו דווקא במומים הפוסלים בין באדם ובין בבהמה, אבל מומים שאינם פוסלים אלא באדם בלבד, אם עבד, אינו מחלל את העבודה²¹⁹, ודין זה נכון גם בבעל מום עובר²²⁰.

בעל מום היה פסול גם בבמה קטנה בשעת היתר הבמות²²¹.

כל הקרבנות וכל העבודות הם בכלל האיסור, ואיסורם מן התורה²⁰⁷, ואף אסורים הם בהוצאת הדשן, ובהרמת הדשן²⁰⁸, ובעבודות הקשורות לפרה אדומה²⁰⁹, אך הם כשרים במצות שמירת המקדש²¹⁰.

תפקידם של כהנים בעלי מום במקדש היה להתליע את העצים למערכה, היינו להסיר את העצים שנמצא בהם תולעים, לפי שהם פסולים למערכה²²².

גם בעל מום עובר אסור בכל העבודות²¹¹, אבל מותר הוא בכל העבודות לאחר שעבר מומו²¹².

כהן בעל מום כשר לאכול מן הקרבנות, בין מקדשי קדשים ובין מקדשים קלים²²³. וכן נוטל הוא חלק בחלוקת הקדשים עם שאר הכהנים²²⁴, בין אם היה תם ונעשה בעל מום, ובין אם נולד בעל מום²²⁵.

כהן בעל מום שעבר ועבד – לוקה²¹³, ואין לוקים אלא על עבודות תמות, היינו עבודות שאין אחריהן עבודה²¹⁴, והן ארבע עבודות: זריקה, הקטרה, ניסוך המים בחג, וניסוך היין לתמיד²¹⁵.

כהן בעל קרבן שהוא בעל מום, נותן קרבנו לאנשי המשמר, והעור שלהם²²⁶.

כהן בעל מום שעבר ועבד, חילל את העבודה ופסל אותה²¹⁶, ודין זה נכון גם באותן עבודות שלא לוקה עליהם²¹⁷;

רמב"ם ביאת מקדש ו ג. [214] ראה יומא כד א. [215] תו"כ אמור כא יז; רמב"ם ביאת מקדש ט י. [216] בכורות מג א; רמב"ם ביאת מקדש ו א. [217] משל"מ תמידין ומוספין ב י. [218] משנה תרומות ח א; רמב"ם ביאת מקדש ט ו; רש"י קידושין סו ב ד"ה ובעל מום. [219] בכורות מג ב; רמב"ם שם. [220] רמב"ם ביאת מקדש ו ב. [221] זבחים טז א. [222] משנה מידות ב ה; יומא נד א, ובפירש"י שם ד"ה בעלי מומין. [223] ויקרא כא כב; תו"כ שם; זבחים קא ב; רמב"ם מעשה הקרבנות י יז. [224] ויקרא ו יא; תו"כ שם; זבחים קב א; רמב"ם שם. [225] ויקרא ז ו; תו"כ שם; זבחים שם; רמב"ם שם. [226] ב"ק קט ב;

קידושין וגירושין; מומים ספציפיים נידונו בערכיהם המיוחדים. [206] תו"כ פרשה ג פיסקא ב; רמב"ם ביאת מקדש ו ג. וראה במשך חכמה ויקרא כא יז-יח. [207] תו"כ אמור כא כא; משל"מ תמידין ומוספין ב י ד"ה עוד י"ל. [208] יומא כג ב; רמב"ם תמידין ומוספין ב טו. [209] תוס' זבחים טז ב ד"ה שם. וראה במנ"ח מ' רעה סק"ב, שהסתפק בזה. [210] מנ"ח מ' שפח. [211] תו"כ אמור כא יז; רמב"ם ביאת מקדש ו ב. ואם הוא לאו בפני עצמו – נחלקו הפוסקים, ראה: סהמ"צ לרמב"ם ל"ת עא; ס' החינוך, מ' רעו; רמב"ן בהשגות לטהמ"צ שם. [212] תו"כ אמור כא כא; רמב"ם ביאת מקדש ו ג. [213] תוספתא זבחים פי"ב; סנהדרין פד א;

כהן בעל מום אסור לו להיכנס לבית המקדש מן המזבח ולפנים, ואם עבר ונכנס – לוקה, אף על פי שלא עבד²²⁷.

אינו נרצע, מפני שנעשה בעל מום²³⁴.

כירורגיה – ראה ערך נתוחים

כהן בעל מום אף הוא מוזהר שלא לעבוד עבודה כשהוא טמא, וזה איסור נוסף על עצם האיסור שלא יעבוד כשהוא בעל מום²²⁸, אבל לא חל עליו איסור עבודה כשהוא שתוי-יין²²⁹.

כלי דם – ראה ערך לב וכלי דם

כָּלִיּוֹת וְדַרְכֵי הַשְּׁתָן

א. הגדרת המושג

טומאת מת – כהן בעל מום אף הוא אסור להיטמא למתים²³⁰.

מערכת דרכי השתן מורכבת משתי כליות, שני שופכנים, שלפוחית-שתן ושופכה. הכליות יוצרות ומפרישות שתן, שבו מוצאים מן הגוף חומרי פסולת פנימיים וחיצוניים.

כהן גדול – כהן גדול שעבר מכהונתו מחמת מום, מכל מקום נשאר בדינו ככהן גדול, ואסור לשאת לאשה אלמנה ובעולה²³¹.

מקור השם 'כליה' – יש אומרים, שהוא בטן ביוונית¹; ויש אומרים, כי נקראו כליות מגזרת 'נכספה וגם כלתה נפשי'², כי שם כוח התאוה למשגל³.

עגלה ערופה – כהנים בעלי מום כשרים בעגלה ערופה לומר 'כפר לעמך ישראל וכו'²³².

יש להדגיש, כי צורת היחיד 'כליה', היא מחודשת בעברית בת-זמננו, שכן בעברית שבמקרא ובמשנה המושג הוא

נגעים – כהן בעל מום יכול לראות נגעים²³³.

עבד עברי – עבד עברי שהוא כהן,

הרמב"ם דין זה. וראה בצפנת פענח, סוטה ד ט. [233] תו"כ ויקרא יג ב. [234] קידושין כא ב; רמב"ם עבדים ג ח. [1] ראה ערוך ע' כליא; תוס' ב"ב יז א ד"ה כליא. וראה רש"י שם ד"ה ואת התנור. 'חדרי בטן' (משלי כ כז) הם הכליות (תנחומא ויצא ב). וראה שבת לג א, וזה מתאים לפירוש הערוך. אמנם בא"ע משלי שם פירש, שחדרי בטן הוא הלב; ויש שחדרי בטן מכוונים לרחם – שבת לא ב, ובפירש"י שם ד"ה בחדרי. [2] תהלים פד ג. [3] א"ע שמות כט יג. וראה להלן.

רמב"ם כלי המקדש ד ח. [227] רמב"ם ביאת המקדש ו א. וראה בכס"מ שם. [228] יבמות לב ב; תוס' שם ד"ה בעל מום. [229] תו"כ ויקרא י ט; רמב"ם ביאת מקדש א א. וראה במנ"ח מ' קמט סק"ב, שהסתפק אם גם לא חל עליו איסור עבודה כשהוא פרוע ראש. [230] תו"כ ויקרא כא א; סנהדרין נא ב. [231] הוריות יב ב. וראה שיטות האחרונים בנידון באנציקלופדיה תלמודית, כרך ד, ע' בעל מום (א), עמ' קכ, הע' 113. [232] ספרי דברים כא ה. וראה במנ"ח מ' תקל, שתמה מדוע השמיט